

Nordiska språk

*Av Birgitta Lindgren,
språkvårdare och nordisk sekreterare vid Språkrådet (f.d. Svenska språknämnden)*

Historik och släktskap

Historiskt sett har de skandinaviska språken (danska, norska och svenska) uppstått ur ett och samma språk, urnordiskan. Omkring år 800 brukar man räkna med att de skilda språken började utvecklas.

I Norden talas två andra språk som är nära besläktade med de skandinaviska språken: isländska och färöiska. De har en gång uppstått ur västnorska dialekter. De skandinaviska språken samt isländska och färöiska utgör språkgruppen nordgermanska språk. (Ofta benämns de med den mindre lyckade beteckningen nordiska språk.)

Men det finns också andra språk. Finska, som tillsammans med svenska är nationalspråk i Finland och som dessutom är officiellt minoritetsspråk i Sverige. Samiska finns i olika varianter i Norge, Sverige och Finland. Så finns det två språk som uppstått som varianter av finska: meänkieli, som talas i Tornedalen, och kvänska, som talas i Norge. Finska med varianterna meänkieli och kvänska är besläktade med samiska, men inte med de nordgermanska språken. På Grönland, som också tillhör Norden genom att det är en del av det danska riket, talas grönländska, som är helt obesläktat med de övriga språken i Norden. Utöver dessa språk finns på flera håll i Norden sedan gammalt romani och jiddisch. Sedan finns cirka 200 andra språk som kommit in med invandringen.

Den nordiska språkförståelsen

De skandinaviska språken (danska, norska och svenska) är så lika varandra att man gott kunde bedöma dem som dialekter av samma språk. Men eftersom de har varsitt skriftspråk och dessutom är huvudspråk i varsitt land så beskrivs de som skilda språk. Även om det finns skillnader som ställer till med förståelseproblem är likheterna så stora att det finns en spontan ömsesidig förståelse och en tradition för att personer som kan något av dessa språk umgås med varandra utan att någon behöver byta om till ett annat språk, var och en kan tala sitt språk. Detta är inte helt unikt i världen, men inte heller helt vanligt.

Eftersom Färöarna och Grönland är en del av det danska riket, lär man sig där danska som första främmande språk. Så har det varit även på Island, som tidigare var en del av det danska riket. Nu är engelska första främmande språk där. Danska (alternativt norska eller svenska) finns dock kvar som obligatoriskt skolämne.

Finland var tidigare del av det svenska riket, och ca 6 procent av befolkningen där har i dag svenska som modersmål. Svenskan är officiellt jämställd med finskan som nationalspråk.

Därtill är svenska obligatoriskt skolämne för elever med finska som modersmål.

De som har samiska som modersmål är tvåspråkiga, och kan vanligen även norska eller svenska.

Genom att även de som inte har ett skandinaviskt språk som modersmål ändå i mer eller mindre hög grad behärskar något skandinaviskt språk, omfattar den nordiska språkförståelsen i princip hela Norden.

danska/norska	svenska	Kommentar
bevæge/bevege	1. flytta 2. beveka	
Bolig	bostad	
By	stad	sv. by = da., no. Landsby
Dyrke	1. odla 2. dyrka	
Evne	förmåga	sv. ämne = da. emne
fælles/felles	gemensam	
Forlange	kräva	sv. förlänga = da. forlænge, no. forlenge
Formål	syfte	sv. föremål = da. genstand. no. gjenstand
forskellig/ forskjellig	olik	
Heldig	tursam, lyckosam	
Høst	skörd	sv. höst = da., no. efterår
karaktær/karakter	1. karaktär 2. betyg	
Kjole	klänning	sv. kjol = da. nederdel, no. skjørt
Kun	bara	
Kunstig	konstgjord, tillgjord	sv. konstig = da., no. underlig
Mangle	sakna	sv. mangla = da. rulle tøj; lægge pres på, no. rulle tøy; legge press på
Nabo	granne	
pæn/pen	söt, vacker	
pleje/pleie	1. bruka 2. vårda	
Rolig	lugn	sv. rolig = da., no. morsom
sæbe/såpa	1. tvål 2. såpa	
Semester	termin	sv. semester = da., no. ferie
Skuffelse	göra besviken	
spøg/spøk	skämt	sv. spöke = da. spøgelse, no. spøkelse
travlt/travelt	mycket att göra, bråttom	
True	hota	sv. truga = da., no. nøde
uge/uke	vecka	
Værelse	rum	sv. varelse = da. væsen, no. vesen
vindue/vindu	fönster	

Likheter och olikheter i de skandinaviska språken

Att skilja på danska och norska i skrift

Eftersom bokstäverna *æ* och *ø* används både i danska och norska, kan det vara svårt för en svensk att se skillnad på danska och norska i skrift. Här följer några enkla tips:

Om det finns många *æ* i texten, är den sannolikt dansk. Säkra tecken på norska är *ei* (som i *vei* = *väg*), *au* (som i *sau* 'får'), *øy* (som i *øye* = *öga*). Sedan har norskan (som svenskan) nästan alltid *p*, *t*, *k* i ord där danskan har *b*, *d*, *g*. Jämför *gap*, *fot*, *rik* (i norska och svenska) och *gab*, *fod*, *rig* (i danska). Om du hittar orden *eg* (= jag), *ikkje* (= inte) och *etter* (= efter), så är det en norsk text. Om du hittar orden *I* ('ni'), *jeres* ('er') är det en dansk text.

Danskt uttal

Det som kan vara svårt eller låta avvikande för en svensk i det danska uttalet är stark reducereing av vissa ljud, ett annorlunda uttal av vissa vokaler och den s.k. stöten.

Reducering. I svenska öron låter det som om danskar drar ihop eller till och med sväljer en del av orden. I det vanliga ordet *lige* ('lika; rakt; just') hör vi inget *g*. Det gör vi inte heller i *lægerne* (= läkarna). Det låter för oss likadant som *lærerne* (= lärarna), eftersom vi inte kan höra r-ljuden i det ordet. Orden *lære* (= lära) och *lærer* (= lärare) sammanfaller också i uttalet. Sammanhanget brukar dock klargöra detta. Ibland är vissa bokstäver faktiskt stumma. Precis som i svenskan hörs inte *h* i *hjul*, och inte heller i fall som *hvem* (= vem). I ord som *land* och *ild* (= eld) uttalas inte *d*.

Annorlunda uttal. I danskan uttalas *d* ibland som *th* i eng. *the*. t.ex. i *bad* och *lede*. A-ljudet kan variera. Ibland låter det som /ä/ eller t.o.m. /e / i våra öron: *male* (= mala; måla) kan låta som *mæle* (= 'måla, säga'). I slutet av ord eller i ändelser låter *e* som /ö/ eller /å/: *lige*, *lærer*. Ibland kan *i* låta som /e/: *frisk* kan låta som *fresk*. Att *mig* och *dig* uttalas som /maj/ och /daj/ är inte så långt ifrån svenska *mej* och *dej*, men tänk på att *jeg* (jag) uttalas på motsvarande sätt – /jaj/.

Stöt. I vissa ord görs ett stopp. Det kalls stöt. Det ställer egentligen inte till med några förståelseproblem.

Danska räkneord

De danska räkneorden kan vara knepiga. Att *tyve* är 20, *tredve* är 30 och *fyrre* är 40 är inte så svårt att lista ut. Sedan blir det mer avvikande: 50 heter *halvtreds*, 60 *tres*, 70 *halvfjerds*, 80 *firs* och 90 *halvfems*. (Det kan också heta *femti*, *seksti*, *syvti*, *ottti*, *niti*.) Entalen kommer före tiotalen: 21 utläses *en och tyve*.

Norska

I allmänhet är det ganska lätt för en svensk att förstå norskt tal. Men det kan låta väldigt olika, eftersom det är vanligt att norrmän gärna använder sin dialekt i alla sammanhang. Så här olikt kan det låta: "Hvorfor kom dere ikke?" och "Kvifor kjem dokker ikkje?" ('Varför kom ni inte?').

En annan orsak till att det finns variationer i norskan även i skrift är att det finns två skriftformer: bokmål och nynorsk. Bokmål liknar mycket danska, eftersom det från början bygger på danskt skriftspråk. Det beror på att Norge länge var en del av det danska riket (1536–

1814), och danska användes som skriftspråk ändå in på 1850-talet. Därefter började man ”förnorska” skriften. Samtidigt ville andra ha ett skriftspråk som utgick från norska dialekter och så konstruerades nynorsk. I vissa avseenden liknar nynorsk svenska. Det heter t.ex. *djup*, *sjuk* när det på bokmål heter *dyp* och *syk*.

En översikt över skillnader danska, norska och svenska

Följande tabell är hämtad från *Skandinavisk ordbok*.

	danska	norska	svenska
teckentyper	æ, ø ks	æ, ø ks	ä, ö x
bokstavsordning	æ, ø, å	æ, ø, å	å, ä, ö
ändelsevokaler	bade, lampen	bade/bada, lampen/ lampa	bada, lampan
lång och kort form	have, give	ha/have, gi/gjeve	ha, ge/giva
slutkonsonant	væg, top, hat	vegg, topp, hatt	vägg, topp, hatt
nekande partikel	u-: uvilje	u-: uvilje	o-: ovilja
konsonanter	b, d, g: gab, rig, fod	p, t, k: gap, rik, fot	p, t, k: gap, rik, fot
	k/kk: tak, takke	kk: takk, takke	ck: tack, tacke
	hv: hvid, hverken	hv/kv/v: hvit/kvit, verken	v: vit, varken
	v: mave, skov	v/g: mage/mave, skog	g: mage, skog
	vn: havn	vn/mn: havn/hamn	mn: hamn
	nd: kande	nn: kanne	nn: kanna
	ld: fald	ll: fall	ll: fall
vokaler	a: sang	a/o: sang/song	å: sång
	å: hånd	a/å: hand/hånd	a: hand
	e: hest	e: hest	ä: häst
	æ: præst	e: prest	ä: präst
	e/æ: mel, mælk	e/jø: mel/mjøl, melk/ mælk	jö: mjöl, mjölk
	u: kunst, bund	u/o: kunst, bunn/botn	o: konst, botten
	y: byde, syg	y/ju: by(de), syk/sjuk	ju: bjuda, sjuk
	e: ben, sten	ei/e: ben/bein, stein	e: ben, sten
	ej: vej	ei/eg: vei/veg	äg: väg
	ø: høst	ø/au: høst/haust	ö höst
	øj: øje	øy/au: øye/auge	ög: öga

Ordförrådet i danska och norska

Den större delen av ordförrådet är så likartad i de skandinaviska språken att uppemot 75 % av orden i en dansk eller norsk text är omedelbart begriplig när man väl har insett de systematiska skillnaderna. Men bland de ord som avviker finns många mycket vanliga ord. Det kan vara ord som är unika eller ord som vi har motsvarigheter till men som inte betyder samma sak. Den typen kallas lömska ord eller falska vänner. Här följer ett litet urval ord som kan vara bra att känna till. I *Skandinavisk ordbok* kan du slå upp flera ord. Den finns som vanlig bok och som nätordbok <<http://www.nordskol.org/ordbog/>>.

Några danska ord

danska	svenska	kommentar
Dreng	Pojke	
Have	trädgård	
hyggelig	Mysig	sv. <i>hygglig</i> = da. <i>flink</i>
Lide	1. tycka om 2. lida	
Pige	Flicka	sv. <i>piga</i> = da. <i>tjenestepige</i>

Några norska ord

norska	svenska	kommentar
anledning	tillfälle	sv. <i>anledning</i> = no. <i>grunn</i>
gutt		
kino		
koselig	Mysig	
rar	underlig	sv. <i>rar</i> = no. <i>søt</i>

Några ord som finns i både danska och norska

danska/norska	svenska	kommentar
by	Stad	sv. <i>by</i> = da., no. <i>landsby</i>
fælles/felles	gemensam	
forskellig/ forskjellig	Olik	
heldig	tursam, lyckosam	
kun	Bara	
pleje/pleie	1. bruka 2. vårda	
rolig	Lugn	sv. <i>rolig</i> = da., no. <i>morsom</i>
semester	termin	sv. <i>semester</i> = da., no. <i>ferie</i>
uge/uke	Vecka	
vindue/vindu	fönster	